

Галина М. Філюк*

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

У статті обґрунтовано необхідність зміни пріоритетів в інвестиційній політиці держави в умовах глобалізації та старту четвертої промислової революції. Проаналізовано динаміку зміни темпів зростання ВВП, валового нагромадження капіталу та прямих іноземних інвестицій в Україні за останні роки. Аргументовано доцільність гармонізації інвестиційної політики України з міжнародними стандартами. Надано рекомендації по її удосконаленню.

Ключові слова: інвестиції; інвестиційна діяльність; інвестиційна політика держави; державно-приватне партнерство; прямі іноземні інвестиції.

Рис. 2. Літ. 16.

Галина М. Філюк

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНЦИИ

В статье обоснована необходимость изменения приоритетов в инвестиционной политике государства в условиях глобализации и старта четвертой промышленной революции. Проанализирована динамика изменения темпов роста ВВП, валового накопления капитала и прямых иностранных инвестиций в Украину за последние годы. Аргументировано целесообразность гармонизации инвестиционной политики Украины с международными стандартами. Даны рекомендации по ее совершенствованию.

Ключевые слова: инвестиции; инвестиционная деятельность; инвестиционная политика государства; государственно-частное партнерство; прямые иностранные инвестиции.

Halyna M. Fyliuk

INVESTMENT POLICY OF THE STATE IN THE CONDITIONS OF GLOBAL COMPETITION

The article substantiates the necessity of changing priorities in the investment policy of the state in the conditions of globalization and the launch of the fourth industrial revolution. The dynamics of changes in GDP growth rate, gross accumulation of capital and direct foreign investments in Ukraine in recent years have been analyzed. The expediency of harmonization of Ukraine's investment policy with international standards has been argued. Provided recommendations for its improvement.

Keywords: investment; investment activity; investment policy of the state; public-private partnership; direct foreign investments.

Peer-reviewed, approved and placed: 09.09.2018.

Постановка проблеми. Світ вступив у нову епоху свого розвитку, яка характеризується безпрецедентними темпами технологічного оновлення, вибуховим зростанням інновацій, цифровими трансформаціями, лавиноподібною появою кардинально нових продуктів. Водночас можливості економічного зростання за рахунок виробництва сировинних і енергетичних товарів практично вичерпано, ефективність традиційних технологій різко

* Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv. Ukraine.

знижується, скорочуючи темпи зростання продуктивності в різних галузях національних економік. За розрахунками аналітиків саме «проривні» технології та «радикальні» інновації сьогодні створюють умови для принципово іншої якості розвитку і в майбутньому мають забезпечити від 60 до 80% прогнозованого економічного зростання [12; 13].

На світовій арені між країнами загострилася конкурентна боротьба за мобілізацію колосальних інвестиційних можливостей і ресурсів, достатніх для розробки і впровадження передових технологій, продуктивність яких істотно перевищує характеристики традиційних. Успіх у цій гіперконкуренції забезпечений тим державам, уряди яких створять, з одного боку, привабливий інвестиційний клімат для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій, забезпечивши надійний захист прав інвесторів та недоторканність їх вкладень, а з другого — умови для продуктивного використання інвестиційних ресурсів, їх відповідність державним інтересам та національним стратегічним пріоритетам. Це визначило необхідність формування у міжнародному середовищі інвестиційної політики нового покоління, концептуальні засади якої вперше ґрунтовно розглянуто та сформульовано у 2012 р. на Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), і яка знайшла своє відображення у багатьох політичних курсах національних держав.

Актуальність дослідження даної проблеми посилюється в контексті пошуку Україною раціональних джерел фінансового забезпечення реалізації широкого спектра структурних реформ, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності національної економіки та переходу до моделі інклюзивного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації інвестиційної політики держави, проблеми забезпечення її ефективності розглядалися у роботах багатьох вітчизняних науковців: В. Гейця [2], Т. Затонацької [3], Г. Лопушняк [5], К. Паливоди [6], О. Савицької [14] та багатьох інших. Віддаючи належне напрацюванням перелічених дослідників, слід наголосити на необхідності продовження наукових розвідок за даною проблематикою, особливо в частині підвищення якості та ефективності державної інвестиційної політики з урахуванням нових викликів сучасності.

Метою дослідження є сучасні тенденції інвестиційної діяльності у вітчизняній економіці та обґрунтування заходів щодо забезпечення якісних змін у державній інвестиційній політиці України.

Основні результати дослідження. Відповідно до рамкових умов «Organisation for Economic Cooperation and Development» (OECD) і рекомендацій, сформульованих «United Nations Conference on Trade and Development» (UNCTAD) для країн світу [15, 16], інвестиційна політика держави нового покоління — це комплекс заходів стосовно державного стимулювання інвестиційної діяльності відповідно до концепції сталого розвитку, який має забезпечувати нормальне функціонування окремих сфер економіки.

У широкому розумінні інвестиційна політика нового покоління спрямована на забезпечення:

1) ефекту синергії з більш загальними цілями економічного розвитку або з промисловою політикою і досягнення успішної інтеграції стратегій розвитку;

2) відповідальності поведінки інвесторів та врахування принципів корпоративної соціальної відповідальності (КСВ);

3) ефективності розробки та впровадження політики в тому інституційному середовищі, в якому вона реалізується [15].

Інвестиційна політика нового покоління у міжнародному середовищі почала формуватися у посткризовий період та знайшла своє відображення у багатьох політичних курсах національних держав останніх кількох років, які характеризуються одночасним рухом, з одного боку, до подальшої лібералізації інвестиційних режимів і заохоченню іноземних інвестицій, а, з іншого — до регулювання інвестицій для досягнення поставлених цілей державної інвестиційної політики [3].

Тенденції останніх 16 років свідчать про переважне використання країнами заходів щодо лібералізації та стимулювання інвестиційної діяльності. Так, за підсумками 2017 р., за даними ЮНКТАД, у 65 країнах було прийнято 126 політичних заходів щодо змін державної інвестиційної політики. Це найбільша кількість країн за останні десять років, які змінювали певні параметри власної політики стосовно залучення іноземних інвестицій, а також найбільша кількість змін у політиці. Із загальної кількості заходів, 93 спрямовані на лібералізацію та стимулювання інвестиційної діяльності, 18 — мали регулюючий та обмежувальний характер, 15 — нейтральний або невизначений (табл. 1) [16].

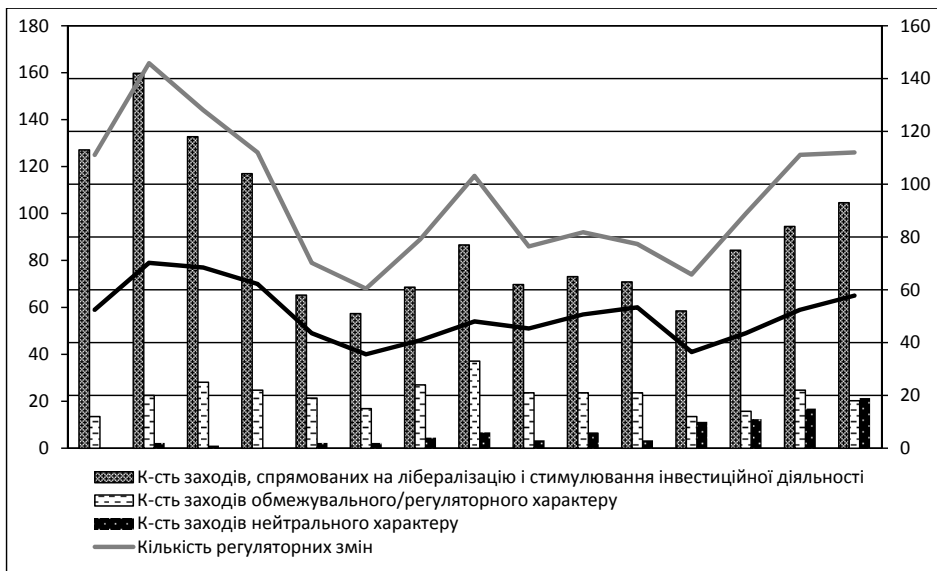

Рис. 1. Тенденції зміни державної інвестиційної політики країн світу в 2003-2017 рр., побудовано автором за даними [16]

Частка лібералізації та просування інвестицій серед усіх заходів у 2017 р. збільшилася порівняно з 2016 р. на п'ять процентних пунктів і зросла до 84 %. Нові інвестиційні обмеження або правила для іноземних інвесторів, в основному, базуються на міркуваннях національної безпеки, конкурентоспроможності місцевих виробників чи іноземної власності на землю та природні ресурси [16].

Фокус різних країн світу на забезпечення сприятливого інвестиційного клімату уможливорює комплексне вирішення проблем зростання та розвитку. Аналіз державної інвестиційної політики країн з розвинутими ринковими відносинами свідчить про те, що вона, як правило, не зводиться лише до створення загальних умов інвестиційної діяльності, а передбачає активну роль держави в створенні системи довгострокового фінансування економіки.

За роки незалежності Українська держава так і не змогла сформувати ефективну інвестиційну політику як основу формування сприятливого інвестиційного клімату, і відповідно, активізації інвестиційної діяльності. Господарський кодекс України визначає інвестиційну політику як складову економічної політики держави, спрямовану на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним [1].

Характеристикою результатів державної інвестиційної політики в Україні є обсяг і структура інвестицій, співвідношення темпів зростання ВВП та інвестицій. Доводиться констатувати, що наразі в Україні гостро стоїть проблема ресурсного забезпечення інвестиційного процесу (рис. 2).

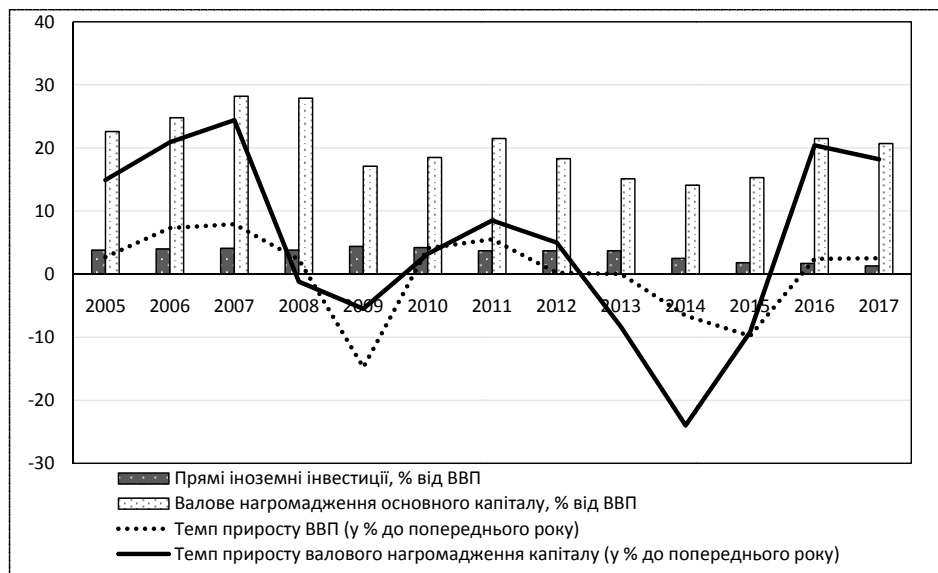

Рис. 2. Динаміка зміни темпів зростання ВВП, валового нагромадження капіталу та прямих іноземних інвестицій, побудовано автором за даними [7].

Накопичений у докризовий період (до 2008 р.) певний інвестиційний потенціал, який закладав можливості довгострокового зростання, практично був втрачений у 2009-2010 роках. Неефективна інвестиційна політика 2010-2013 рр., політичні події, несприятливі інституційні чинники по суті підвищили ризиковість інвестицій та знизили інвестиційну привабливість вітчизняної економіки, наслідком чого стало подальше скорочення інвестиційного потенціалу (частка інвестицій у структурі ВВП так і залишилась на рівні 18-19%). Власне інвестиційний спад став однією з ключових причин сповільнення темпів зростання української економіки, втрати конкурентоспроможності національної економіки у світовому економічному співтоваристві, й наразі погіршує перспективи її повернення до швидкого зростання. На думку авторитетних науковців, з якою неможливо не погодитися, українська економіка й далі потерпає від кризи, і які б заходи з її макроекономічної стабілізації та інституційної реорганізації (а це необхідна умова для економічного зростання) не проводилися, без структурних реформ, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів в економіці України, досягти чергового підвищення рівня життя неможливо [2].

У довгостроковій перспективі недоінвестування породжує технологічні та екологічні загрози, підвищує невизначеність стратегічних перспектив соціально-економічного розвитку. Це актуалізує проблему створення умов для надходження в країну значних обсягів вітчизняних та іноземних інвестицій, припинення «втечі» капіталу, реалізації фундаментальних національних інвестиційних програм і проектів [6]. Саме тому Україна повинна прагнути до того, щоб увійти до числа країн, де створені найсприятливіші умови для бізнесу.

На жаль, рівень інвестиційної привабливості України залишається вкрай низьким. За даними Європейської Бізнес-асоціації (ЄБА), яка проводить дослідження інвестиційної привабливості нашої країни кожні півроку, цей показник у першій половині 2018 р. становив 3,10 з 5 можливих балів, що є свідченням, хоча й незначного, але все таки зростання (наприкінці 2017 р. він складав 3,03, наприкінці 2016 р. – 2,85, наприкінці 2015 р. – 2,57). Найвище значення індексу – 3,4 – було зафіксоване наприкінці 2010 року. 46,1 підприємців серед причин незадоволення інвестиційним кліматом називають високий рівень корупції; 40,6 % – відсутність довіри до судової системи, 35,9% – відсутність земельної реформи [4].

Серед найголовніших перешкод для інвестування в економіку України іноземні інвестори протягом трьох останніх років (2015-2017 рр.) називають передусім корупцію, недовіру до судової системи, нестабільність фінансової системи, курс національної валюти, обтяжливе та мінливе законодавство, репресивні дії правоохоронних органів, обмеження на рух капіталу та валютні операції тощо. Виходячи з цього, інвестори віддають перевагу інвестуванню в короткострокові проекти зі швидким терміном окупності. Тим часом, невпевненість у стійкості споживчого попиту та постійні девальваційні очікування стримують економічних агентів від ризиків інвестування у нові високотехнологічні виробництва.

За роки незалежності Українській державі так і не вдалося сформувати ефективного організаційно-економічного механізму інвестиційного регу-

лювання, оскільки діючий неповною мірою відповідає сучасним вимогам. Більше того, сьогодні не видно чинників, за рахунок яких вдасться помітно покращити інвестиційні позиції країни в найближчій перспективі.

Вважаємо, що роль держави у забезпеченні сприятливого інвестиційного клімату в національній економіці, залученні необхідного обсягу фінансових ресурсів, захисту прав інвесторів та їх активів є неминучою й незаперечною. В інвестиційному процесі держава виконує особливі функції – його регулятора й інвестора бюджетних ресурсів.

Ефективність інвестиційної політики залежить від того, наскільки гармонійно поєднано інтереси всіх учасників інвестиційного процесу. Підтримуємо думку фахівців, що основним завданням державної інвестиційної політики в Україні має стати формування мотиваційного механізму суб'єктів господарювання, який заохочуватиме прийняття ними раціональних інвестиційних рішень [5]. Як відомо, до інтересів потенційних інвесторів, в тому числі й зарубіжних, відносяться саме ті галузі економіки, розвиток яких спроможний забезпечити максимальну віддачу від вкладених коштів, відповідно, постає питання якості розвитку, використання ресурсів і захищеність прав не тільки споживачів, але й самих інвесторів щодо забезпечення повернення інвестованих ресурсів.

Зважаючи на те, що інвестиційний потенціал вітчизняних суб'єктів господарювання є низьким і вкрай недостатнім для здійснення великих інвестиційних проектів, сьогодні особливу увагу необхідно приділяти залученню іноземних інвестицій, частка яких у вітчизняній економіці протягом останніх років була незначною і становила лише 2,5-7,6% загальних інвестицій. Розвиваючи думку, сформульовану нами у працях [8, 9], зауважимо, що конкурентна боротьба за залучення зовнішніх капіталів у світі лише загострюється. Використовуючи внутрішні джерела фінансування, уряди національних держав часто не гребують неринковими методами, збільшуючи державні витрати на потреби розвитку, мінімізуючи ставки рефінансування, надаючи практично безкоштовні кредити, податкові пільги компаніям-інноваторам тощо. Конкуруючи за залучення іноземних інвестицій, країни насправді борються за розміщення на своїх територіях ланок глобальних ланцюжків створення доданої вартості, стимулюючи розвиток кластерів з «розумною спеціалізацією», унікальною в масштабах глобального ринку.

Розширюючи цей контекст, зазначимо, що прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в цілому повинні бути досить великими і довгостроковими для того, щоб дати змогу іноземному інвестору встановити ефективний контроль за управлінням інвестованим підприємством і забезпечити його довгострокову зацікавленість в його успішному функціонуванні та розвитку. При цьому тривалий термін капіталовкладень в рамках ПІІ обмежує для інвесторів можливість швидкого виходу з ринку і таким чином посилює до них інтерес країн – імпортерів ПІІ.

Крім того, варто пам'ятати, що важливу роль відіграє якісний фактор, а власне – те, до якої галузі або сфери соціально-економічного комплексу здійснюються реальні вкладення. Тому держава повинна стимулювати спрямування іноземних інвестицій в інноваційне оновлення пріоритетних

сфер вітчизняної економіки. Йдеться, зокрема, про такі напрями як високотехнологічні та наукомісткі виробництва по створенню принципово нових товарів і матеріалів; імпортозамішувальне виробництво продукції з високою доданою вартістю, у тому числі за участю іноземних стратегічних інвесторів; глибока переробка паливно-енергетичних та сировинних продуктів, що є основою експорту; об'єкти інфраструктури, зокрема, соціальної інфраструктури некомерційного характеру (охорона здоров'я, освіта, наука, спорт, культура), яка не може розвиватися без прямої державної підтримки. Світовий досвід переконує, що саме такі напрями інвестування забезпечують результати, що є підґрунтям для динамічного економічного зростання і конкурентоспроможності національної економіки у світовому економічному просторі. А залучення до них іноземних інвесторів надасть можливість вітчизняному бізнесу включитися в глобальні ланцюжки доданої вартості, що стане стимулом для вкрай необхідних структурних перетворень у країні.

Для покращення інвестиційного клімату в Україні актуальним сьогодні є вдосконалення нормативно-правової бази, удосконалення законодавчого забезпечення державної інвестиційної політики, тому що багато перешкод, з якими зіштовхуються інвестори в Україні, обумовлені насамперед характером української правової системи. За оцінками фахівців, законодавство в галузі інвестицій на сьогодні залишається недосконалим, доволі громіздким та нестабільним. Це зумовлено, зокрема, тим, що поряд із законами, які регламентують виключно інвестиційну сферу в нашій державі, використовуються положення низки міжгалузевих законів та підзаконних нормативних актів. Так, вітчизняна законодавча база щодо регулювання інвестиційної діяльності нараховує понад 100 різних нормативно-правових актів, окремі положення яких є неоднозначними і суперечливими, а зміни і доповнення, які вносяться часто до неї, нерідко лише погіршують умови діяльності інвесторів [14]. Уніфікація законодавчої бази у цій сфері, гармонізація її з міжнародними нормами права, усунення суперечностей і невизначеності забезпечить ліквідацію асиметрії інформації, сприятиме зниженню рівня корупції і бюрократизації, підвищенню прозорості системи прийняття судових рішень, скороченню масштабів тіньової економіки.

Покращення інвестиційного клімату та інвестиційної політики є можливим лише у випадку високого рівня довіри між бізнесом та владою. Однак за нинішнього стану високого рівня недовіри бізнесу та й окремих громадян до всіх, без винятку, інститутів державної влади та управління відновлення такої довіри є віддаленою перспективою. Тому, ще одним завданням державної інвестиційної політики має стати активний розвиток публічно-приватного партнерства (ППП). Підтримуємо думку про те, що за умови успішного впровадження механізму PPP у сфері інвестиційної діяльності відбувається об'єднання ресурсів і потенціалів держави та приватного бізнесу, що забезпечить підвищення ефективності їх використання, розподіл ризиків між приватним і державним сектором та їх мінімізації. Економічний ефект від партнерства держави та приватного сектора для суспільства полягає в тому, що воно одержує більш якісні блага та послуги при зменшенні витрат [10], сприяє реалізації державної політики, орієнтованої на міжнародні стандарти.

Важливим фактором забезпечення інвесторам гарантій стабільності щодо довгострокового фінансування інвестиційних проектів може стати антикорупційна політика, яка сприятиме розвитку системи захисту активів інвесторів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вихід України на траєкторію сталого економічного зростання та її активна інтеграція у світовий економічний простір можливі за умови здійснення послідовної системної державної політики, спрямованої на радикальне збільшення обсягу інвестицій та його спрямування насамперед на створення новітніх виробництв та інноваційних технологій. В умовах дефіциту інвестиційних ресурсів у реальному секторі національної економіки, обмежених можливостей державного інвестування та наявності низки ризиків для продовження висхідних тенденцій інвестиційної діяльності державі необхідно задіяти широкий арсенал механізмів та інструментів, спрямованих на стимулювання інвестиційної діяльності корпоративного сектору економіки, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів та створення ефективної системи управління інвестиційними процесами. Особливу увагу слід приділити узгодженості інвестиційної політики зі структурною, що і визначає напрям подальших наукових розвідок у цій сфері.

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року №436-IV (зі змінами і доповненнями станом на 17.06.2018 року) // zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page

Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku №436-IV (zi zminamy i dopovnenniamy stanom na 17.06.2018 roku) // zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page

2. Гець В. Подолання квазіринковості — шлях до інвестиційно-орієнтованої моделі економічного зростання // Науковий журнал «Економіка України». — 2015. — 6. — С. 4-17.

Heiets V. Podolannia kvazirynkovosti — shliakh do investytsiino-orientovanoi modeli ekonomichnoho zrostantia // Naukovyi zhurnal «Ekononika Ukrainy». — 2015. — 6. — S. 4-17.

3. Затонацька Т.Г. Світовий досвід формування державної інвестиційної політики та механізмів її реалізації / Т.Г. Затонацька / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка. — 2014. — Вип. 9. — С. 6-10.

Zatonatska T.H. Svitovyi dosvid formuvannia derzhavnoi investytsiinoi polityky ta mekhanizmv yii realizatsii / T.H. Zatonatska / Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia Ekonomika. — 2014. — Vyp. 9. — S. 6-10.

4. Індекс інвестиційної привабливості України у I-му півріччі 2018 року// // ebainfo.tilda.ws/indexes/investment-index-i-2018.

Indeks investytsiinoi pryvablyvosti Ukraini u I-mu pivrichchi 2018 roku// // ebainfo.tilda.ws/indexes/investment-index-i-2018.

5. Лопушняк Г. Соціальна складова державної інвестиційної політики /Г.С. Лопушняк // Демократичне врядування : Науковий вісник. — 2010. — Вип. 5 // lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik5/fail/+Lopushnjak.pdf.

Lopushniak H. Sotsialna skladova derzhavnoi investytsiinoi polityky /H.S. Lopushniak // Demokratychne vriadvuvannia : Naukovyi visnyk. — 2010. — Vyp. 5 // lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik5/fail/+Lopushnjak.pdf.

6. Паливода К. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України / К.В.Паливода // Економіка та держава. — 2018. — №3. — С. 4-9.

Palyvoda K. Problemy formuvannia pryvablyvoho investytsiinoho klimatu yak zasobu podolannia destrukttsii v ekonomitsi Ukrainy / K.V.Palyvoda // Ekonomika ta derzhava. — 2018. — №3. — S. 4-9.

7. Соціально-економічний розвиток України за 2010 рік, за 2017 рік // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

Sotsialno-ekonomichniy rozvytok Ukrainy za 2010 rik, za 2017 rik // Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy // www.ukrstat.gov.ua

8. *Філюк Г.* Четверта промислова революція і її вплив на національну конкурентоспроможність // Конкурентоспроможність національної економіки : Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції 4-5 жовтня 2018 року. — С. 90-96 // econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2018/10/Tesi_2018_ost.pdf.

Fyliuk H. Chetverta promyslova revoliutsiia i yii vplyv na natsionalnu konkurentospromozhnist // Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky : Materialy KhVIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 4-5 zhovtnia 2018 roku. — S. 90-96 // econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2018/10/Tesi_2018_ost.pdf.

9. *Філюк Г.М.* Конкуренція і монополія в епоху глобалізації: [Монографія] / Г.М. Філюк. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. — 404 с.

Fyliuk H.M. Konkurentsii i monopoliiia v epokhu hlobalizatsii: [Monohrafiia] / H.M. Fyliuk. — Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2009. — 404 s.

10. *Шевердіна О.В.* Інвестиційна політика України як об'єкт державної економічної політики / О.В. Шевердіна // Публічне управління: теорія та практика. — 2012. — №4. — С. 111-117.

Sheverdina O.V. Investytsiina polityka Ukrainy yak obiekt derzhavnoi ekonomichnoi polityky / O.V. Sheverdina // Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka. — 2012. - №4. — S. 111-117.

11. Investment Policy Framework for Sustainable Development // UNCTAD. — Mode of access // unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2015d5_en.pdf.

12. *Moskowitz S. L.* The advanced materials revolution: Technology and economic growth in the age of globalization. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. 2009.

13. *Muro M.* Look to advanced industries to help drive productivity gains. The Avenue, 2016. July 21.

14. *Savitska O.P.* State regulation of investment processes in Ukraine / O. P. Savitska, N. V. Savitska // Vestnik of the National University «Lviv Polytechnic»: Management and Entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems. — 2011. — Vol. 714. — P. 391-398.

15. World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies. — UNCTAD. — 2012. — 239 p. — Mode to a resource: // unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012_embargoed_en.pdf.

16. World Investment Report 2017 // UNCTAD. — 2017. — Mode of access: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf